

Ciprian RIGMAN

ASPECTE DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA UNUI MARE PATRIOT ROMÂN: PROTOPOPUL GRECO-CATOLIC SIMION BOCȘA

ASPECTS FROM THE LIFE AND ACTIVITY OF THE GREAT ROMANIAN PATRIOT: THE GREEK-CATHOLIC ARCHDEACON SIMION BOCȘA

Abstract: *This article presents highlights from the life and activity of the Greek-Catholic Archdeacon Simion Bocșa, a great Romanian patriot whose activity has not been enough presented in older and newer papers dedicated to the ecclesiastic history of the Romanian Greek-Catholic Church.*

The article includes biographical notes revealing the life, family and education of Simion Bocșa. His professional career is reflected in the positions occupied and his progress within the ecclesiastic hierarchy, alongside the exemplary manner in which he has fulfilled all his religious and scholarly responsibilities. His activity has been highly appreciated by the Diocese, thus he has been chosen to prepare the installation of the first Bishop of Gherla Diocese, Ioan Alexi, in 1856. The patriotism of Simion Bocșa is emphasized by his relentless efforts to improve the situation of the Romanian schools and his deep involvement in the Romanian national movement in the second half of the 19th century. His activity related to improvement of the school situation includes efforts to build schools in the rural area, ensure decent payment for the teachers and also supporting the access of young Romanians to university studies. His activity related to the emancipation of the Romanian nation is highlighted by his involvement in the great national actions of the Romanian leaders such as Ion Rațiu and George Barițiu.

For his entire activity, summing up to 67 years of priesthood, and his efforts for improving the situation of the Romanian school in Transylvania, Simion Bocșa has been awarded the Golden Cross, a prestigious distinction within the Greek-Catholic Church.

În rândul protopopilor Diecezei greco-catolice de Gherla din primele două decenii ale existenței sale, Simion Bocșa a fost un personaj aparte, prin probitate morală, competență, sânguință și longevitate, ocupând succesiv funcțiile de protopop al Gherlei și al Lujerdiului. Protopopul unit Simion Bocșa a văzut lumina zilei în anul 1798, în parohia Beudiu din cuprinsul protopopiatului Beclean.¹ După finalizarea studiilor seminariale la Blaj, Simion Bocșa se căsătorește cu Iuliska, fiica viitorului protopop al tractului Beclean, Constantin Gyulai. În anul 1825 primește hirotonia și își începe cariera preoțească în comuna natală Beudiu.² Din căsătoria sa cu Iuliska vor rezulta cei cinci copii ai cuplului: Ioan, George, Maria, Aureliu și Eugenia.³ Conform spuselor sale, în perioada 1827-1836,

¹ Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Cluj, *Protocolul preoților repausați ai Diecezei Gherla (1856-1948)* (în continuare ANRCJ-PPR), p. 83.

² Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Cluj, *Fond Episcopia Greco-Catolică de Gherla* (în continuare ANRCJ-FEG), Act 2730/1865, f. 1r°; ANRCJ-PPR, p. 83.

³ ANRCJ-PPR, p. 83.

interval în care Constantin Gyulai a funcționat ca paroh al Becleanului și protopop titular al tractului cu același nume, s-a implicat activ, datorită „slăbiciunilor” socrului său, în buna administrare a parohiei Beclean și în rezolvarea tuturor problemelor protopopiatului: „... am purtat nu numai cele mai grele sarcini ale acestei parohii, ci și toate cele ale protopopiatului”⁴. Experiența acumulată în această perioadă îi va fi de mare folos, pentru că, în anul 1836, va fi dispus, de către episcopul Ioan Lemeny, în postul vacant de viceprotopop al tractului Buza, funcție pe care o va exercita paralel cu cea de paroh al Beudiului.⁵ În anul 1845, în urma transferului preotului Alexandru Arpadi din parohia Gherla la Baci, Simion Bocșa devine paroh al Gherlei și protopop al tractului omonim.⁶ Ca preot și protopop, Simion Bocșa a fost un „om prudent, cu multă praxă pastorală”, care a reușit să pună ordine în afacerile tractului protopopesesc.⁷ În calitatea sa de paroh al Gherlei, Simion Bocșa a scris, pe baza tradiției orale, o scurtă istorie a parohiei, rămasă în manuscris.⁸

Datorită prezenței lui în Gherla, reședința episcopală desemnată a noii Dieceze armenopolitane, dar și din pricina competenței și sârguinței sale, Simion Bocșa va fi persoana desemnată de către episcopul Ioan Alexi să se ocupe de preparativele instalării sale în noul scaun episcopal.⁹ Pe această temă, protopopul Bocșa a purtat o vie corespondență cu episcopul Ioan Alexi, care demonstrează conștiinciozitatea și diligența cu care s-a implicat în pregătirea orașului-reședință episcopală pentru primirea ierarhului său.¹⁰ Încă din luna iulie a anului 1854, protopopul Simion Bocșa îi comunica episcopului Alexi vestea că a găsit în Gherla imobilele care urmau să adăpostească reședința episcopală și pe cea a clericilor din viitorul capitol diecezan.¹¹ Din cauza faptului că aceste imobile aveau nevoie urgentă de reparații, momentul instalării episcopului Alexi se va prelungi încă 2 ani. Prin scrisorile din 8 mai și, respectiv, 2 iulie 1856, protopopul Simion Bocșa îl anunța pe episcopul Ioan Alexi că edificiile fuseseră complet reabilitate și dotate cu un minim de confort necesar, iar fericitul eveniment al instalării sale putea acum să se producă.¹² De altfel, instalarea episcopului Ioan Alexi la Gherla va avea loc, într-un cadru solemn, în data de 7 septembrie 1856.¹³

Viața de familie a protopopului Simion Bocșa a fost una exemplară, singurele neplăceri fiind cauzate de fiul său George, preot în parohia Petrești din protopopiatul Sânmarghita. Preotul George Bocșa apare în documente ca fiind aplecat spre consumul de alcool și spre neglijarea atribuțiilor sale preoțești. Confruntat cu excesele fiului său și eșuând în toate eforturile sale de a-l îndrepta, Simion Bocșa va manifesta verticalitate și

⁴ ANRCJ-FEG, Act 2730/1865, f. 1r°.

⁵ *Ibidem*, Act 2331/1861, f. 1r.; *Schematismus venerabilis cleri graeci catholicorum dioceseos Fogarasiensis in Transilvania pro anno a Christo nato MDCCCXLII ab Unione cum Ecclesia Romana CXLV*, Blaj, Tipografia seminarului diecezan, 1842 (în continuare *Șematism*, 1842), pp. 105, 123.

⁶ Ioan Hodorean, *Biserica greco-catolică din Gherla și parohii ei*, Gherla, 1900, p. 24.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Ana Victoria Sima, *O episcopie și un ierarh. Înființarea și organizarea Episcopiei greco-catolice de Gherla în vremea episcopului Ioan Alexi*, Presa Universitară Clujeană, 2003, p. 49.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 53.

¹³ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 63/1856, p. 241.

intransigență, solicitând personal episcopului Ioan Alexi, în anul 1857, pedepsirea lui exemplară:

După ce eu, ca un părinte, pe care din inimă și suflet mă doare pentru nefericirea fiilor mei, cu cercarea tuturor mijloacelor și aspre și domoale, nu aș fi în stare a abate pe rătăcitul și ticălosul fiul meu, George, parohul Petrihazei (Petreștilor, n.n.), de la băutură și din aceia urmează scăderi și rătăcirii, și de vreme ce aceasta a inimii mele rană, într-atâta e de cumplită și mare, cât nu are de fel leac sub soare! Cu cea mai profundă umilință cad la picioarele Ilustrității Voastre și cu fierbinți lacrimi vă rog să vă îndurați a dispune și cu mișelul acest fiu al meu, cum veți judeca a fi mai bine¹⁴.

În urma sesizării părintelui său, preotul excesiv George Bocșa va fi chemat în fața Consistoriului diecezan, unde va fi aspru dojenit și apoi transferat în parohia Cetan din protopopiatul Olpret. Din nefericire, nici în noua parohie preotul George Bocșa nu își va amenda comportamentul, spre marea nemulțumire a tatălui său. În 12 februarie 1862, viceprotopopul surogat al tractului Surduc, Simion Anceanu, relatează Ordinariatului diecezan despre cununiile ilegale săvârșite de preotul George Bocșa. În 24 aprilie 1862, poporeni din Cetan își exprimă și ei nemulțumirea în privința preotului lor, acuzându-l de comportament imoral, căci „i-a făcut la o fată un copil” și „și-a țipat preoteasa”, și de neglijență în purtarea oficiului preoțesc, pentru că „a început a trăi cu curvele și în lipsele noastre nu-l putem dobândi la plinirea slujbelor sufletești în sat, fără trebuie să-l căutăm pe sate”. În finalul relatării lor, credincioșii cer Ordinariatului să-l revoce pe preotul George Bocșa din parohia lor și să le trimită „alt preot mai pașnic”. Cel desemnat de Ordinariat cu instrumentarea cauzei va fi chiar protopopul Simion Bocșa, care va profita de această ocazie pentru a încerca încă o dată readucerea fiului său pe calea cea dreaptă:

Iară pe nefericitul preot George Bocșa, chemându-l la mine și venind, din nou i-am adus de toate câte numai am putut și am știut a-mi aminti¹⁵.

Căutând o soluție viabilă pentru corijarea comportamentului fiului său, Simion Bocșa va solicita Ordinariatului diecezan dispunerea acestuia drept preot-cooperator pe lângă el, și aceasta din dorința de a-l supraveghea personal. Mai cu seamă datorită prestigiului și reputației sale, Ordinariatul va da curs acestei solicitări în 6 decembrie 1862:

... concretându-l grijii părintești, îl orânduim de coajutor lângă Frăția Ta, după cum și cu gura ne-am fost înțeleș [...] însă deodată ți se concrede: ca despre purtarea lui, împlinirea dregătoriei preoțești, precum și despre semnele de amendare a aceluia, din când în când aici să relaționezi¹⁶.

În calitatea sa de protopop al tractului Gherla, Simion Bocșa și-a îndeplinit cu mare competență și acuratețe atribuțiile care îi reveneau în plan ecleziastic și școlar, fiind un model de urmat pentru ceilalți protopopi și preoți ai diecezei. Diligența și sârguința depusă de protopopul Bocșa s-au bucurat întotdeauna de aprecieri favorabile la nivelul forurilor episcopale. În 30 iulie 1858, canonicul scolastic Ștefan Bilțiu laudă zelul depus de protopop pentru progresul învățământului din tractul său. Reflecțiile canonicului Bilțiu

¹⁴ ANRCJ-FEG, Act 2295/1857, f. 1r°.

¹⁵ *Ibidem*, Act 922/1862, ff. 1-7v°.

¹⁶ *Ibidem*, Act 2732/1862, f. 3.

asupra informării protopopești privind școlile elementare din districtul Gherla surprind starea pozitivă în care se găsea învățământul din acest tract:

Din arătarea aceasta, cu multă și mare mângâiere sufletească se citește, că în 32 de comune ale protopopiatului acestuia, în tote, afară de Șintereag, sunt școli în stat bun, prevăzute cu învățători și încă junimea tânără din tote comunele, afară de Șintereag, capătă învățătura școlară în Religiune, moralitate și în trebuințele vieții, încât învățătorii sunt binisor prevăzuți cu leafă anuală, este cea mai bună speranță de progres în cultură.

Canonicul Bilțiu îl vede ca principal artizan al acestui progres școlar evident pe protopopul Simion Bocșa, pe care îl recomandă spre lauda Ordinariatului diecezan:

... drept aceea, opiniunea subscrișului este ca Veneratul Guvern Diocesan să-și declare recunoștința și plăcerea sa în privința Reverendisimului Domn protopop Simion Bocșa, pentru zelul desfășurat în privința școlilor tractual”.

În urma acestei recomandări a canonicului Bilțiu, în 19 august 1858, Ordinariatul diecezan îi trimite o scrisoare de apreciere și mulțumire protopopului Simion Bocșa. În misiva sa din 15 septembrie 1858, protopopul Bocșa mulțumește episcopului Ioan Alexi pentru aprecierile pozitive și își manifestă atașamentul față de îndeplinirea agendelor protopopești:

Pentru că în părinteasca, în 19 august a.c., către mine îndreptată Ordinațiune, vă îndurați părintește a lua de merit în rândul școlilor populare până acuma pusă a mea năzuință și diligență! Prin acestea ale mele umilite rânduri vă aduc cea mai adâncă a mea omagială mulțumită! Vă apromit că până când puterile corporale și spirituale mă vor ajuta, tot ce îmi va fi în putere a face nicidecum nu voi înceta!¹⁷.

Aceași grijă o poartă protopopul Simion Bocșa și față de bunul mers al problemelor bisericești din districtul său. De numele protopopului se leagă, în primul rând, îmbunătățirea situației din propria sa parohie, Candia Gherlei. Într-o scrisoare trimisă episcopului Alexandru Șterca Șuluțiu, în 8 mai 1852, protopopul Bocșa afirmă că, în momentul instalării sale, această parohie se găsea „în totală desoluțiune”, iar prin eforturile sale, „cășile parohiale s-au renovat și fundul intern nu numai din nou și cu cuvînță și statornicie s-a circumdat, ci cu un întreg fund s-a amplificat și veșminte și vase sante după cuvînță s-au câștigat”. Mai mult decât atât, insistențele protopopului pe lângă Magistratul orașului Gherla, se soldează cu atribuirea unui „loc bun și văzut” pentru ridicarea unei noi biserici și a unei cantități de 3.000 de cărămizi, pentru atingerea aceluiași scop. În finalul scrisorii sale, protopopul Simion Bocșa solicită intervenția episcopului Șuluțiu pe lângă Guvernul transilvan, în vederea alocării unei sume din fondul imperial „pentru biserici destinat” sau pentru obținerea autorizației necesare în vederea organizării unei colecte publice în folosul bisericii.¹⁸ Din păcate, proiectul edificării unei noi biserici nu se va materializa așa curând, ceremonia de instalare a episcopului Ioan Alexi desfășurându-se tot în vechea biserică din Candia Gherlei.

Simion Bocșa s-a preocupat și de bunul mers al procesului de învățământ din parohia sa. În timpul protopopiei sale, pe la anul 1860, s-a deschis școala confesională

¹⁷ *Ibidem*, Act 3734/1858, ff. 1-3v°.

¹⁸ ANRCJ, Dosar corespondență Simion Bocșa, f. 72r°-v°.

românească din Gherla.¹⁹ În afara grijii pe care o purta pruncilor școlari din parohia sa și din tot tractul, protopopul Simion Bocșa a deschis la Gherla cursuri de alfabetizare pentru adulți, în cadrul cărora „el însuși îi învăța a ceti”.²⁰

Nu numai propria parohie s-a aflat în atenția protopopului Simion Bocșa, ci și celelate parohii ale districtului său. În 15 mai 1859, protopopul prezintă Ordinariatului rezultatele vizitei întreprinse în parohia Borșa, ca urmare a solicitării credincioșilor pentru un preot propriu. Raportul protopopesec arată starea degradată în care se afla parohia, cu o „biserică de lemn [...] de tot întunecată și fără de sfinte vase”, o „casă parohială de piatră, foarte simplu făcută și cu paie acoperită” și o porție canonică insuficientă. Sub influența protopopului Bocșa, credincioșii din această parohie se obligă să acorde o plată decentă viitorului preot, constând din lectical și zile de lucru („de la tot fumul câte o mierță mare de cucuruz în grăunțe și de la fiecare fum câte o zi de lucru cu mâncarea sa”), stolele îndătinate și o porție canonică „după sunetul Patentei imperiale”. La îndemnul protopopului Bocșa, credincioșii promit să mărească reședința parohială și să ridice în cel mai scurt timp celelalte anexe parohiale:

Că acuma se vor apuca de scos și adus pietre, de scos banii bisericești de la oameni și câștigarea a tot materialul și până la S. Mihai vor da gata încă două chilii lângă casa parohială, cum că pe rând vor face și celelalte edificate trebuincioase fără amânare²¹.

Mandat de către Ordinariat să împartă ajutorul episcopal de 30 de florini săracilor din tractul său, Simion Bocșa dă dovadă de spirit umanitar și milă creștină, distribuind această sumă în funcție de unele criterii de selecție, în baza cărora persoanele cele mai nevoiașe și cu moralitate bună vor beneficia de sumele cele mai mari. Sume de 4 florini vor fi acordate unui „om foarte bătrân și neputincios”, unui „orb de amândoi ochii” și unei „văduve sărace și cam stricată de cap”. Celelalte sume, cuprinse între 1-2 florini, vor fi împărțite unor „văduve sărace și cu purtare bună”²².

Profund atașat idealului național, protopopul Simion Bocșa va critica, în scrisoarea sa, din 17 iulie 1863, adresată Ordinariatului diecezan, indiferența de care dădeau dovadă preoții față de soarta studenților români săraci:

Sușternând aicea, în 2 arătări, suma banilor care s-au cules și căpătat în anul acesta curgător din parohiile protopopiatului meu, pentru studenții săraci, cu toată umilitatea am a descoperi și următoarea împrejurare, că adecă și această puțină sumă, cu foarte mare greutate am putut-o căpăta. Și cauza cea dintâi și mai mare e nebagarea de samă a unor preoți egoiști, care numai acolo mișcă, unde pișcă! Și mai încolo binele național nu-i interesă defeliu!

Protopopul Bocșa cere Ordinariatului dojenirea preoților indiferenți față de această problemă cu substrat național:

... acei preoți, care nu mișcă nimic în această cauză de tot momentoașă, să se ia la strâns răspuns și să se îndatorească înadins a fi cei mai diligenți în acest obiect!²³.

¹⁹ Ioan Hodorean, *op. cit.*, pp. 24-25.

²⁰ *Ibidem*, p. 25.

²¹ *Ibidem*, Act 1557/1859, ff. 1-2°.

²² *Ibidem*, Act 106/1862, f. 3.

²³ *Ibidem*, Act 1563/1863, f. 1°-v^o.

După decesul episcopului Ioan Alexi, survenit la 29 iunie 1863, Simion Bocșa s-a implicat, alături de vicarul Rodnei, Grigore Moșil, și de protopopii Lăpușului și Bistriței, Ioan Dragomir și Ioan Maier, în ampla mișcare petiționară care viza recâștigarea dreptului clerului de a-și alege episcopul diecezan. În scrisoarea sa către vicarul Grigore Moșil, din 29 iulie 1863, protopopul Simion Bocșa considera că sosise momentul trimiterii unor memorii către împărat, prin care să se obțină dreptul alegerii episcopului de către clerul și poporul diecezan, prin vot liber, întocmai ca și în Arhiepiscopia de Alba-Iulia și Făgăraș.²⁴ În 12 septembrie 1863, protopopul Bocșa trimite Consistoriului diecezan memoriul clerului și credincioșilor din tractul său, cu privire la dezideratul alegerii episcopului, solicitând înaintarea lui autorităților politice, prin intermediul mitropolitului Alexandru Șterca Șuluțiu:

Sușternând aicea rugămintea clerului și a poporului din ținutul acesta, prin care se roagă Majestății Sale Înălțatului nostru Împărat, să se îndure a-l lăsa să-și poată folosi totdeauna avutul drept de a-și putea alege episcopul cu vot liber! Cu totă umilitatea mă rog Sântului Consistoriu nu numai în numele meu și a subscrișilor reprezentanți ai clerului și poporului, ci în numele a tot clerul și poporul, să vă îndurați, pe lângă o părintească moțiune, a o sușterne Excelenței Sale Domnului Mitropolit spre patrocinare și înaintare la Înaltele Locuri!²⁵

Chiar dacă aceste demersuri inițiate de vicari și protopopi, pentru recâștigarea dreptului clerului diecezan de a-și alege ierarhul, au eșuat, episcopul Ioan Vancea fiind instituit prin dispoziție imperială și confirmare papală, ele scot în evidență profundul atașament al protopopului Simion Bocșa față de tradiția, evoluția istorică și principiul autonomiei Bisericii Unite românești.

În contextul trecerii lui Simion Bocșa de la Gherla în parohia Iclodul Mare și protopopiatul Lujerdiu, învățătorii școlilor confesionale din tractul Gherla trimit periodicului „Amicul Școalei” un articol laudativ la adresa fostului lor protopop și inspector școlar districtual. Scrisoarea colectivă a învățătorilor, din 16 noiembrie 1863, scoate inițial în evidență rolul major jucat de protopopul Bocșa în edificarea și dotarea școlilor tractuale:

Pentru aceea cu toții, carii în mai mulți ani am purtat oficiul de docent în acest protopopiat, suntem mărturii vii, cum că acest protopop nu numai s-a întrepus, ca și în alte locuri, unde alte națiuni s-au opus cu toată energia și unde și unii dintre dregătorii politici au desmentat poporul de la asemenea întreprinderi salutare, să se ridice școli, și s-au și redicat bune și frumoase; ci și-a întors totă grija, ca școlele acestea să fie prevăzute după cum se cuvine, cu scaune, mese, tablă, și ca în casa fiecărui docente să fie masă, două scaune, pat și orologiu.

În afara ridicării edificiilor școlare și dotării lor cu mobilier și material didactic, situația bună în care se găsea învățământul din tractul Gherla, datorată foarte mult eforturilor depuse de protopopul Simion Bocșa pentru asigurarea unei salarizări decente și regulate a dascălilor:

²⁴ Mirela Andrei, *La granița imperiului. Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Argonaut, 2006, pp. 102-103.

²⁵ ANRCJ-FEG, Act 1888/1863, f. 1.

Nu și-a uitat acest protopop nici despre starea materială a docenților protopopiatului său, ci ieșind în anul 1853 din comună în comună în întregul protopopiat, celebrând S. Liturgie cu mai mulți preoți lângă sine, și în biserică și afară până atunci a cuvântat la popor până când l-a convins despre lipsa școalelor și l-a adus acolo, că având sau neavând prunci, să plătească la învățătoriu fiecare moșier câte 2 florini și nemoșierii câte 1 florin și cei cu prunci și bucate; și așa făcând contracte cu fiecare comună [...], le-au aprobat și comisariatele c.r. și așa subșternându-le măritului ordinariat diecezan și acela înaltului regesc guberniu, acolo s-au primit cu bunăvoință și i s-au retrimis cu laudă și recunoștință.

Învățătorii nu uită să menționeze prezența constantă a protopopului Simion Bocșa la examenele școlare de iarnă și de vară, el lipsind doar atunci „când a fost morbos în pat”. În finalul articolului, învățătorii își manifestă tristețea pentru despărțirea de

fostul al nostru bun protopop, care neîncetat și-a vărsat sudorile pentru aceea, ca pe noi dimpreună cu școlile nouă încredințate să ne facă să înaintăm și să înflorim!²⁶

Așadar, în urma solicitării sale, confirmată prin dispoziție episcopală, în toamna anului 1863, Simion Bocșa părăsește parohia din Candia Gherlei și protopopiatul Gherla, în favoarea parohiei Iclodul Mare și protopopiatului Lujerdiu.²⁷ După instalarea sa în noile funcții, Simion Bocșa se va preocupa îndeaproape de bunul mers al agendelor bisericești și școlare din parohia și protopopiatul său. O atenție deosebită o va acorda procesului de învățământ din noul său tract, conștient fiind că viitorul națiunii române era indisolubil legat de progresul școlii românești. Protopopul Bocșa era pe deplin convins că evoluția pozitivă a învățământului elementar din tractul său nu putea să se producă în absența a două aspecte esențiale: o plată decentă și regulată a dascălilor, care să creeze o emulație în rândul acestei categorii socioprofesionale, și existența edificiilor școlare în fiecare parohie. În 28 februarie 1865, protopopul Simion Bocșa scrie Ordinariatului diecezan că a efectuat vizite în fiecare parohie a tractului său, reușind să-i convingă pe credincioși să încheie contracte, în vederea ridicării școlilor și salarizării dascălilor:

... pentru ridicându-le în acest protopopiat școle populare, să poci face ceva bun, fundat și statornic, nu am aflat altă cale mai bună decât ca ieșind între popor, consultându-mă cu el și convingându-l, cât se va putea, despre ultima necesitate și înaltul scop al școalelor sale și convoindu-mă cu dânsul, să facem laolaltă un așezământ legal, și numai cât se poate mai ușor pentru dânsul, precum despre statormnicia plății învățătoarești, așa despre ridicarea școlilor.

Contractele școlare încheiate de Simion Bocșa cu reprezentanții comunelor bisericești, „după neputințele sale”, stabileau construirea edificiilor școlare acolo unde ele nu existau și fixau o plată dascălească apropiată de normele în vigoare și de necesitățile timpului, condiții esențiale pentru asigurarea unui învățământ de calitate: pentru parohia Iclodul Mare, filia sa Iclodul Mic (Iclozel), „pe care numai apa le desparte” și pentru parohia Ineu (Fundătura), se stabilea ridicarea unei școli comune „înaltului scop corespunzătoare”, cu o plată dascălească de 217 florini și 40-50 de mierțe de bucate;

²⁶ „Amicul Școalei”, nr. 50/1863, pp. 391-392.

²⁷ Ioan Hodorean, *op. cit.*, p. 25.

pentru parohiile Chicediu (Aluniș) și Chicediu – Silvașu (Pruneni) se hotăra edificarea unei școli comune „cu puteri unite ridicată” și cu o plată învățătoarească de 114 florini și 60-70 de mierțe mari de bucate; pentru parohia Tiolțiu, „care cu altă parohie nu se pote împreuna”, s-a stabilit ridicarea unei școli și fixarea salariului dascălesc la 107 florini și 30-35 mierțe mari de bucate; Lujerdiu și cu filia sa Bârlea, care aveau „o școală rea”, trebuiau să ridice o școală nouă „corespunzătoare” și să plătească un salariu dascălesc de 158 de florini și 60-70 de mierțe mari de bucate; parohiile Morău, Stoiana și Chendru (Cornești), „ca trei comune mici”, trebuiau să edifice o școală comună în Stoiana și să plătească un învățător cu 134 de florini și 50-60 de mierțe mari de bucate; parohiile Tiocul de Jos, Tiocul de Sus și filia Igrîța se obligau să ridice o școală comună în Tiocul de Sus, cu o plată învățătoarească de 151 florini și 50-60 mierțe mari de bucate; în parohia Cubleş trebuia să se ridice edificiul școlar și să se asigure o plată dascălescă de 124 florini și 50-60 mierțe mari de bucate; pentru parohiile Dăbâca și Păgliša se hotărâse o școală comună, cu un salariu dascălesc de 160 de florini și 65-75 mierțe de bucate, iar pentru parohia Lona, utilarea școlii existente cu mobilier și material didactic și asigurarea unei remunerații dascălești de 90 florini și 50 mierțe mari de bucate.

Convins fiind că aceste contracte școlare cuprind germenii progresului învățământului din tractul său, Simion Bocșa le trimite Ordinariatului diecezan spre aprobare, solicitând intervenția acestuia pe lângă autoritățile politice pentru transpunerea lor în fapt real:

Care spre ulterioara deciziune subșternându-le, cu adâncă umilitate, mă rog Măritului Ordinariat, să se îndure părintește a face, ca precum din partea Măritului Ordinariat, așa din partea Înaltului comitat al Dobocei, să mi se deie ajutor, precum spre scoaterea plății învățătoarești, așa spre edificarea școlilor, că altcum, debilele mele puteri, aflându-se mulți contrari și seducători, nu sunt în stare de a îndupleca pe toți răii să deie, mai tare și mai vârtos la ridicarea școlilor, doritul ajutor!!

În 20 martie 1865, Ordinariatul îi răspunde protopopului Simion Bocșa, aprobând contractele încheiate și laudând zelul de care dădea dovadă în rezolvarea problemelor școlare din tractul său:

Contractele încheiate cu comunele bisericesti din acel tract, revăzându-le prin acest Consistoriu se aprobă și pentru folosirea Frăției Tale și se retrimite. Cu această ocaziune, acest Consistoriu își exprimă îndestulirea sa, recunoscându-ți ostenele puse întru înființarea școlilor în acel tract, în privința școlilor tare neglijat²⁸.

Dincolo de rezolvarea problemelor ecleziastice și școlare din tractul său, protopopul Simion Bocșa apare și ca un apărător fervent al autonomiei și individualității Bisericii Unite românești, într-o perioadă de profunde influențe venite dinspre mediul confesional romano-catolic și dinspre autoritățile statale. Ordinațiunea vicecomitelui Solnocului Interior, privind obligația tuturor preoților din comitat de a prezenta matricolele parohiale spre verificare comisiei de recrutare, în data de 13 august 1865, în localitatea Valasut (Răscruți), îi prilejuiește protopopului Bocșa o intervenție pe lângă Ordinariat, pentru susținerea autonomiei bisericesti. În 8 februarie 1865, Simion Bocșa trimite o scrisoare Ordinariatului diecezan din ale cărei rânduri se desprinde profundul său atașament față de principiul autonomiei Bisericii Unite:

²⁸ *Ibidem*, Act 562/1865, ff. 14-15vo.

Că eu așa știu, că noi preoții avem dreptul nostru canonic original, inviolabil și indisputabil, pe lângă care de-a dreptul suntem subordonați, numai și numai Măritului Guberniu Diocesan și de la acesta singur depindem întru toate afacerile noastre! Știu și aceea, că tocmai și Înalțul nostru Cesaro-Regesc Guberniu când voiește a ne da ceva ordinațiuni nu se atinge și nici vatămă dreptul bisericii noastre, ci ni le dă acestea prin Măritul nostru Guberniu Diocesan și atuncea nu în limbi străine, ci într-a noastră, ca să putem înțelege bine lucrul! Și știu și aceea că Dreptul Bisericii noastre și prin urmare și al nostru al preoților nu s-a reformat și nici nimic prin vreo lege oricare nou-fundată de stat.

Intervenția protopopului Bocșa în favoarea respectării dreptului și autonomiei bisericesti detemină, în 10 februarie 1865, reacția promptă a Ordinariatului cu privire la dispoziția vicecomitelui Solnocului Interior:

... provocațiunea din partea acelei comisiuni asentatoare nu vă poate îndatora, cu atâta mai tare, căci purtarea matricolelor din parohie afară, prin astă ordinațiune de mai înainte se oprește²⁹.

Simion Bocșa nu a fost doar un slujitor fidel al Bisericii Greco-Catolice, ci și un apărător al intereselor naționale, numărându-se printre cei 1.493 de reprezentanți ai națiunii române care vor semna marele memoriu din 30 decembrie 1866, redactat de către cei doi lideri laici ai națiunii, Ion Rațiu și George Barițiu, și înaintat împăratului de către Ion Rațiu, prin care se solicita suveranului menținerea autonomiei și individualității politice a Transilvaniei, amenințată de pericolul instituirii regimului dualist austro-ungar.³⁰

În anul 1875, la vârsta de 76 de ani, parohul și protopopul emerit Simion Bocșa se transferă din Iclodul Mare în parohia Cățelul Românesc (Meseșeni de Sus), din cuprinsul protopopiatului Pericei. În această parohie, Simion Bocșa se va evidenția, cu deosebire, prin activitatea sa liturgică și pastorală, servind Sfânta Liturghie în toate miercurile și vinerile din Postul Mare și sfătuind credincioșii să se mărturisească și cuminece regulat. Pentru marile sale merite în plan bisericesc și școlar, protopopul Simion Bocșa va fi decorat cu *Crucea pectorală* de aur³¹. În data de 26 octombrie 1892, Simion Bocșa va deceda în parohia Cățelul Românesc, la vârsta venerabilă de 94 de ani și după o carieră preoțească însumând 67 de ani, cauza morții, consemnată în protocolul preoților decedați ai Diezezei Gherla, fiind „debilitate renală produsă din răceală”³². Ceremonia funerară a fost oficiată de protopopul ordinar al tractului, împreună cu toți preoții districtului său. Se stingea, astfel, viața unui preot și protopop cu o conduită morală și profesională exemplară, care își dedicase întreaga energie pentru asigurarea progresului Bisericii și școlii românești, reductabilele elemente identitare, putând fi considerat, pe drept cuvânt, un părinte al națiunii și un creator de școală românească.

²⁹ *Ibidem*, Act 667/1865, f. 5-6r.

³⁰ „Federațiunea”, nr. 63/1868, p. 247.

³¹ „Familia”, nr. 45/1892, p. 540.

³² ANRCJ-PPR, p. 83.